

Yttrande

Datum 2016-03-08

Dnr 1.1.4-3788-2015

Ert 2015-11-25

Er KU 2015/2481/KL

Avdelning Kulturmiljöavdelningen

Enhet

Enheten för kulturmiljöintegrering

Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design (SOU 2015:88)

Det övergripandet intrycket av betänkandet är att såväl analyser som förslag är för allmänt hållna för att forma en verkningsfull politik. Riksantikvarieämbetet har därför inte funnit det möjligt eller meningsfullt att ge detaljerade synpunkter på betänkandets bedömningar och förslag.

Riksantikvarieämbetets bedömning är att perspektivet gestaltad livsmiljö griper in i en rad områden som exempelvis kultur-, stadsbyggnads-, bostads-, miljö- och innovationspolitik. En framgångsrik politik för arkitektur, form och design kräver insatser inom berörda politikområden. Detta framgår också av kommittédirektiven. Här anser Riksantikvarieämbetet att utredningen inte i tillräcklig utsträckning har lyckats identifiera sådana insatser inom olika områden som sammantaget kan ge en politik för gestaltad livsmiljö genomslag och framgång. Detsamma gäller angränsande frågor som berörs i direktiven, exempelvis gällande samverkan mellan myndigheter och /eller andra aktörer eller analys av myndigheters instruktioner och andra styrdokument.

En annan generell brist i betänkandet gäller den otillräckliga analysen av förslagens konsekvenser. Ett exempel gäller den nya myndighet som föreslås. Här har inte konsekvenser för andra myndigheters uppdrag och samverkan beskrivits.

Synpunkter på betänkandets bedömningar och förslag

Riksantikvarieämbetets viktigaste synpunkter på betänkandets olika bedömningar och förslag presenteras nedan.

- Kulturmiljöperspektiv saknas i förslagen, liksom ett förvaltningsperspektiv på den gestaltade livsmiljön.

Det som Riksantikvarieämbetet ser som den största bristen i utredningen är avsaknaden av kulturhistoriska perspektiv på livsmiljön. Kulturmiljöns roll som utgångspunkt för arkitektur- och designprocesser eller för inkludering, dialog och delaktighet berörs knappast alls. Riksantikvarieämbetet menar att de nationella målen för kulturmiljöarbetet är en god utgångspunkt för en politik för gestaltad livsmiljö och borde ha använts när utredningen gjort sina analyser och formulerat sina förslag.

Riksantikvarieämbetet

Storgatan 41

Box 5405

114 84 Stockholm

Tel 08-5191 8000

E-post riksant@raa.se

Hemsida www.raa.se

Org.nr 202100-1090

Plusgiro 599 94-4

Bankgiro 5052-3620

Ett val som utredningen själv har gjort är att sikta på en politik för tillkommande arkitektur, form och design. Riksantikvarieämbetet menar att arkitektur- och designpolitiken självklart ska omfatta förvaltningen av den gestaltade livsmiljön och därmed omfatta perspektiv som att bevara, använda och utveckla den befintliga livsmiljön. Detta perspektiv saknas genomgående i betänkandet och dess förslag.

- Det finns ett "glapp" mellan perspektivet gestaltad livsmiljö och utredningens förslag inom arkitektur, form och design.

Uppdraget till kommittén är att föreslå hur arkitektur, form och design kan stärka sin betydelse för den gestaltade livsmiljön. Det finns en uttalad uppfattning att arkitektur, form och design kan bidra till att fylla behov och lösa problem som kan förknippas med livsmiljön i vid bemärkelse. Utredningen har emellertid inte lyckats förklara begreppet gestaltad livsmiljö och inte heller lyckats förklara vad arkitektur, form och design "gör" för livsmiljön. Riksantikvarieämbetets uppfattning är att den gestaltade livsmiljön formas av arkitektur, form och design i samspel med exempelvis sociala och kulturella processer. Eftersom utredningen, som tidigare nämnts, inte i tillräcklig utsträckning har identifierat insatser inom angränsande områden och processer är den sammantagna bedömningen att det finns ett "glapp" mellan perspektivet gestaltad livsmiljö och utredningens bedömningar och förslag.

- De förslag som berör Arkitektur- och Designcentrum, inrättande av ny myndighet och nya uppgifter för Statens Fastighetsverk är otydliga samtidigt som konsekvenserna inte är tillräckligt belysta. Möjligheterna att ge befintliga myndigheter nya uppdrag eller uppgifter eller att utveckla samverkan är inte tillräckligt utredda och belysta. Riksantikvarieämbetet avstyrker inrättandet av en riksarkitekt.

I betänkandet föreslås en ny myndighet med arbetsnamnet Myndigheten för gestaltad livsmiljö, samtidigt som man föreslår att Arkitektur- och Designcentrum ska avvecklas. Utredningen antar att den myndigheten kan vara på plats redan den 1 januari 2017. I betänkandet föreslås också inrättandet av en riksarkitekt vid Statens Fastighetsverk och att verket får ett särskilt ansvar för att utveckla samverkan kring kvalitet i statligt byggande.

Mot bakgrund av den beskrivning som finns i betänkandet är det rimligt att tänka sig att tillskapandet av den nya myndigheten får följder både för befintliga myndigheters uppdrag och för samverkan mellan myndigheter och/eller andra aktörer. Detta berörs dock inte i den konsekvensanalys som utredningen har gjort.

Det är alltså oklart hur den föreslagna myndigheten förhåller sig till de olika forum för samverkan mellan befintliga myndigheter och andra aktörer som finns. Motsvarande gäller i viss mån för förslaget om nya uppgifter till Statens Fastighetsverk. Det är Riksantikvarieämbetets uppfattning att samverkan i flera fall har varit mycket lyckad, till exempel kring frågor som att främja hållbar stadsutveckling, kommunernas kompetensutveckling eller gestaltning av offentliga miljöer. Mot den bakgrunden borde utredningen ha lagt större vikt vid att analysera samverkan och utreda möjligheterna att stärka denna samverkan exempelvis genom ändrade instruktioner och/eller uppdrag till myndigheterna. Kommittédirektiven ger också stöd för detta.

När det gäller framtiden för de samlingar som idag finns hos Arkitektur- och Designcentrum lämnar utredningen den frågan till fortsatt utredning. Samlingarna är av internationellt forskningsintresse och representerar Sveriges moderna arkitekturhistoria. Den arkitekturhistoriska kunskapen är grundläggande för att förstå och att vitalisera och problematisera arkitektur- och stadsbyggnadsfrågor utifrån vår samtid. Här hade Riksantikvarieämbetet velat se en tydligare inriktning från utredningens sida, särskilt som man förutsätter en snabb ombildning av Arkitektur- och Designcentrum.

Avsaknaden av tydliga förslag, konsekvensanalyser och analyser av möjligheterna att utveckla samverkan gör att Riksantikvarieämbetet utifrån betänkandet inte kan tillstyrka förslagen gällande avveckling av Arkitektur- och Designcentrum, inrättande av en ny myndighet och nya uppgifter för Statens Fastighetsverk. Riksantikvarieämbetet avstyrker förslaget om inrättande av riksarkitekt.

- Det är positivt att utredningen diskuterar en förebildlighet som även innefattar kommuner och andra icke-statliga aktörer. Förebildligheten bör dock även innefatta förvaltning och bevarande.

Det är positivt att utredningen diskuterar offentlig förebildlighet, inte enbart statlig sådan. Riksantikvarieämbetets synpunkt är att förebildligheten ska inbegripa förvaltning och bevarande, inte bara tillkommande gestaltade byggnader och miljöer. När det till exempel gäller den utvecklingsfond som diskuteras skulle en sådan fond också kunna innefatta ett bevarande- och förvaltningsperspektiv.

En föreställning om offentlig förebildlighet innebär också att icke-statliga aktörer som kommuner, regioner och allmännyttiga bostadsföretag tillhör målgruppen. Riksantikvarieämbetets bedömning är att frågor om förebildlighet i utredningens förslag blir en uppgift inte bara för Statens Fastighetsverk och den föreslagna myndigheten för gestaltad livsmiljö, utan också för Riksantikvarieämbetet och

myndigheter som ämbetet samverkar med, till exempel Boverket. Här saknas det bedömningar och förslag kring myndigheternas nuvarande uppgifter, effekter av pågående samverkan och behovet av att utveckla samverkan.

Detta beslut har fattats av riksantikvarien Lars Amréus efter föredragning av antikvarien Anders Hedlund. Även avdelningschefen Qaisar Mahmood och enhetschefen Ylva Blank har varit med om den slutliga handläggningen.

Lars Amréus

Anders Hedlund